

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Een oude zaligspreking

Welzalig de man die niet wandelt
in den raad der goddelozen
die niet staat op den weg der zondaars,
noch zit in den kring der spotters;
maar aan des HEREN wet zijn
welgevallen heeft,
en diens wet overpeinst bij dag
en bij nacht.
Ps. 1 : 1, 2 (N.V.)

Wanneer Paulus, op verzoek van de oversten in de synagoge van Antiochië een „opwekkend woord” spreekt, lezen we hoe hij op een gegeven ogenblik de tweede psalm citeert: „gelijk in den tweeden psalm geschreven staat...” Hand. 13 : 33.

Nu doet zich het merkwaardige geval voor, dat enkele van de beste handschriften zeggen, dat Paulus de eerste psalm citeerde.

Een vergissing?

Dat ware haast onbegrijpelijk. Een betere oplossing is deze: Onze psalmbundel is uit tenminste 5 verschillende verzamelingen samengesteld. Oorspronkelijk was psalm 2 de eerste psalm uit zo'n verzameling. Later, bij of na de samenvoeging, is dan aan het geheel een soort inleidende psalm toegevoegd. M.a.w. Ps. 1 is een soort proloog op het psalmboek en geeft er a.h.w. de korte samenvatting van.

De quintessence van het boek der psalmen is... een zaligspreking! Het O. Testament kent dus óók zaligsprekingen en dat is een verrassende gedachte. Vooral als we bedenken dat er in het minst geen tegenstelling bestaat tussen O. en N. Testament: ook wij mogen het dus ons voor gezegd houden: zalig zijt gij....

Deze zaligheid, dit „zielsgelukkig zijn” is niet het deel van vrome sukkels of, zoals de volksmond kernachtig zegt, femelaars, lieden die zwijmelen van overdreven godsdienstigheid; maar dit geluk woont in mensen van vlees en bloed, wien blijkens de psalmen het goede en het kwade gelijkelijk overkomt.

Wie zijn die gelukkigen? Allen die elke vertrouwelijke omgang met „goddelozen, zondaars en spotters” mijden, zoals het in een prachtig drievoudig parallelisme hier gezegd wordt.

Ziedaar een afschrikwekkend gezelschap. Bepaald het soort mensen dat „nergens aan doet”, en zulks goed laat merken ook in allerlei uitpattingen en pikante schandaaltjes, maar die gelukkig in onze kring niet voorkomen. En derhalve: zalig de degelijk gereformeerde die niet wandelt in de raad der beursspeculanten, noch staat op de weg der publieke vrouwen noch zit in de kring der drinkebroers? Zalig degenen die hun neus ophalen voor hun mede-zondaren?

Maar Christus eet met tollenaars en zondaren ('t zijn de farizeeën die hem daar een verwijt van maken!) In een gelijkenis heet het: gaat uit in de heggen en stegen... En Paulus laat weten: ik schreef u eerder al, dat gij niet moest omgaan met hoereerders — maar ik bedoelde niet de hoereerders uit deze wereld in het algemeen, of de geldgierigen en oplichters of afgodendienaars, want dan zou men wel uit de wereld moeten gaan....

Nietwaar — op dit punt is de H. Schrift wel duidelijk; ook al laten wij in ons leven niet altijd merken dat we dit begrepen hebben, en vinden we ons te fijn voor de ruwe klanten van onze maatschappij.

Maar wie zijn dan wél deze „goddelozen”, etc.?

Dat maakt de H. Schrift voor ons uit. In de

meest letterlijke zin van het woord!

Want een „goddeloze” is iemand, die met het Woord van God in aanraking gekomen is, er in zijn leven rechtstreeks mee geconfronteerd is, maar aan het gezag van Gods Woord zich onttrekt.

Dat kan dus zowel een heiden (farao bijv.) zijn alsook een „kerkmens” (bij ons weten noemt de H. Schrift nooit **zonder meer** de heidenen „goddelozen”). Mensen dus, die aan de klem van Gods Woord zich onttrekken: wat God zegt speelt bij hun overleggingen, plannen, raad, geen rol.

Daar gaat hun leven van getuigen: zij worden tot **zondaars**, overtreders. Zij treden Gods Woord met voeten, en doen de dingen waarvan zij weten dat God ze verbiedt. Ze gaan rustig over de schreef, want ze erkennen geen grenzen door God gesteld. Zo openbaart zich hun **weg**, hun wandel.

Uiteraard trekken zulke mensen op elkaar aan: soort zoekt soort. Er vormt zich een **kring van spotters**. Spotters, niet in de grove zin van vloekers en lasteraars, die in brute dronkenschap niets heiligs meer kennen en de grenzen van het welvoegelijke, zelfs van het burgerlijk fatsoen overtreden. Althans: zo behoeft het lang niet altijd te zijn. Er is ook een verfijnde spot, een gepolijste, hooghartige levenshouding, die vanuit de hoogte met een zeker medelijden en minachten doet neerzien op die dwazen, die het met de godsdienst zo serieus nemen, die niet ruim kunnen denken noch breed willen leven.

Dat kunnen dus ook kerkmensen zijn, maar dan van het soort der geestelijke parvenu's dat de schare die de wet zo goed kent voor achterlijk en bekrompen verslijt. En zij worden in alle lagen der bevolking gevonden, zelfs onder de ambtsdragers (Jes. 28, vgl. Am. 6. Mal. 3, Ps. 73), al zal natuurlijk hun woordkeus verschillend zijn, naar gelang de spotter een bootwerker of een academisch gevormde is.

Zij vormen een kring: gedeelde vreugd over de „onnozele halzen” is dubbele vreugd. Zo sterken en stijven ze elkaar in het kwaad. Soort zoekt soort....

Maar nu zegt de **HERE**: zalig, ieder die dit soort **NIET** zoekt, die zijn omgang vrijhoudt van deze spotters, hen mijdt waar en wanneer hij ze ook ontmoet. Want zij voeren een mens ten verderve met hun gladde tong, en hun zonden zijn even aanstekelijk als een rotte appel in een mand vol gaaf fruit.

Wij behoeven van de **HERE** geen fijne femelaars te zijn, en evenmin is het nodig uit de wereld te gaan, maar wie tegen beter weten in de draak steekt met de **HERE**, met Christus en Zijn kerk — die acht Hij voor Zijn kinderen kwaad — of liever géén gezelschap.

Niet **wij** oordelen alzo de mensen. Maar Gods Woord spant de vierschaar en voor de rechtbank van de Schrift wordt uitgemaakt wie „goddelozen” enz. zijn.

Zalig de man, die — daartegenover — aan des **HEREN** wet zijn welgevallen heeft en diens wet overpeinst bij dag en bij nacht.

Ook hier moeten we ons wachten voor een zo gemakkelijk te maken vergissing. Wat bedoelt de dichter met „wet”? De wet van Mozes, d.i. de tien geboden, ingelijst in een menigte typisch joodse wetten?

De vertaling „wet” (hier en elders) heeft al velen op een dwaalspoor gebracht. En de gedachte gewekt dat er uiteindelijk tóch een diepgaand verschil bestaat tussen het geloofsleven van de Oud- en van de Nieuw-Testamentische gemeente.

UIT DE INHOUD:

<i>Een oude zaligspreking</i>	E. R. P.
<i>Het streven naar kerkelijke eenheid</i>	C. V.
<i>Om de herstelling van de kerk in Zuid-Afrika (I)</i>	J. M.
<i>Vacantie-varia</i>	H. J. J.
<i>Psalm 16 : 1—6</i>	A. v. B.
<i>Kritische krabbels</i>	Frater
<i>Boekbespreking</i>	H. J. J.
<i>Persschouw</i>	C. V.
<i>Vrije Universiteitsdagen 1 en 2 Juli te Utrecht</i>	
<i>Kerknieuws</i>	

Wet, thora, is eigenlijk: lering, onderwijzing (en de tien geboden heten in de Schrift niet de tien „geboden”, maar de tien wóorden). Onder „wet” verstonden onze broeders in het Oude Testament veelal de boeken van Mozes (inclusief alle historische en poëtische gedeelten!) of ook het Woord van God, de bijbel, voorzover deze op een gegeven ogenblik „bestond”. En waar deze psalm denklijk van heel jonge datum is, kunnen we rustig voor „wet” lezen: het Oude Testament, liever nog: heel het Woord van God, voorzover dat toen geopenbaard was.

Wij vinden hier dus niet getekend het beeld van een jood, die een farizeeuws welgevallen heeft aan een „wet” die eigenlijk als een ondraglijk zwaar juk op hem drukt, maar van een mens die met lust en liefde zich dagelijks bezig houdt met Gods Woord (vgl. ps 119 en 19): een lichte last!

Nu is hier sprake van een overdenken van Gods wet „bij dag en bij nacht”. Die uitdrukking is denklijk ontleend aan Joz. 1 : 8, zoals ook uit een vergelijking van vs 3c met Joz. 1 : 8b kan blijken. En dan is duidelijk dat het niet gaat om een theoretisch bestuderen van Gods Woord, maar om een indringende, zielsverrukkende kennis, die het hele leven draagt. Het voorbeeld van Jozua is welsprekend: hij zal zijn ontzaglijk zware taak alléén tot een goed einde kunnen brengen als hij dag en nacht, bij elke beslissing die van hem als leider gevraagd wordt, troost en kracht putte uit A L wat Mozes hem geboden had. Zalig, de mens die bij het ten uitvoer brengen van de hem opgelegde levenstaak Gods Woord dag en nacht overdenkt om er troost en moed uit te putten, om Gods grootheid en verlossend werk daaruit te kennen en gedurig voor ogen te hebben. Gods Woord dus als een nimmer uitdrogende bron van vreugde, troost en moed, waaraan een mens zijn welgevallen heeft — diepe vreugde, wortelend in een dankbaar kennen en verstaan van dat Woord.

En daaruit vloeit voort — alles geheel in tegenstelling tot de „goddeloze” enz.: een leven uit Gods Woord, in blijde gehoorzaamheid; een erkennen dat het juk van Gods Woord een lichte last is.

E. R. Postma.

WERKELIJKHEID EN THEORIE

De werkelijkheid ziet er anders uit dan de theorie. Altijd is het leven, het volle, rijke leven het eerste: de abstracties van het denken komen eerst later.

Dr H. Bavinck.

Het streven naar kerkelijke eenheid

In een bekende reeks stellingen omtrent de kerk, die Prof. Dr. K. Schilder eens publiceerde, schreef hij o.a., dat een „konstitutief „kenmerk” der kerk van den eersten rang” is: „de wil, en de daad van het vergaderen der gelovigen tot één lichaam”.

„Oecumenisch-willen — zo verklaarde hij — is een primair kenmerk der kerk”.

En: „omdat het willen-vergaderen der gelovigen uit alle plaatsen en gedurende alle tijden het eerste kenmerk der kerk is (wijldarin Christus' werk zich in ons medearbeiden met Hem voltrekt), is het een principiële fout van de allereerste rang, indien men „kenmerken” der kerk of „indelingen” der kerk tracht te geven, waarvan de criteria of tegen dit criterium strijden of ervan geabstraheerd zijn”.

* * *

Ieder zal beseffen, dat deze uitspraken van grote betekenis zijn en verstrekkende consequenties met zich brengen.

Indien Schilder gelijk heeft — en wie onder ons zal dat willen ontkennen? — dan is de wil en de daad van het vergaderen van alle gelovigen tot één lichaam (en dat is uiteraard hier en nu ook: het vergaderen van alle gelovigen om één kansel en rond één avondmaalstafel) voor de kerk een zaak van zijn of niet-zijn. Dat wil zeggen: dan wordt ook en vooral daaraan beslist of een gemeenschap die zich kerk noemt inderdaad ook kerk is!

Leeft deze oecumenische wil en komt het bij haar tot deze oecumenische daad dan is zo'n gemeenschap inderdaad kerk. Maar is dat niet het geval, dan is ze een secte, hoe ze ook verder met het woord en het „begrip” kerk moge pralen.

Het komt bij het waarlijk kerk-zijn van een kerk dus vooral aan op het willen meevergaderen met Christus en het feitelijk meevergaderen van alle gelovigen tot één lichaam, tot één kerk, dat is: naar één kansel, rondom één avondmaalstafel.

Daar moet een kerk dus altijd mee bezig zijn. Om dat saamvergaderen van alle gelovigen moet ze bidden. Daaraan moet ze positief meewerken. Daar moet al haar kerkelijke activiteit mee op gericht zijn.

Bij deze stand van zaken moeten we evenwel goed toezien, zeer kritisch toezien, of een kerk, en kerken, en ook de gelovigen persoonlijk, daarin bezig zijn naar de wil van God.

Want ook van het met Christus mee saamvergaderen van alle gelovigen in één lichaam geldt, dat het alleen dan goed is als het geschiedt uit het geloof, naar de wet en tot Gods eer. Dat wil zeggen: het worstelen om alle gelovigen tot één lichaam te vergaderen moet geheel en al geschieden naar het woord en met de geest van Christus.

Maar, en dat vergete men nooit, ook bij dit saamvergaderen speelt de zonde steeds een belangrijke en funeste rol. Ook daar komt steeds „vlees en wereld” bij. En misschien is Satan wel nooit actiever dan wanneer het gaat om het herstel en de verdieping van de gemeenschap aller gelovigen, opdat ze zich ook hier en nu als de éne kerk van Christus zouden openbaren.

Welke de zonden zijn die daarbij optreden kan iedereen, die in de worsteling der kerk meeleeft, weten. Hij behoeft daartoe alleen maar te letten op wat in eigen hart woelt als het om de eenheid der kerk gaat!

We willen daar nu iets van zeggen.

* * *

Er leeft, om daar maar mee te beginnen, in ieder mensenhart het begeren naar éénheid, naar gemeenschap. En dat begeren krijgt in de christelijke wereld de modulatie van het verlangen, het hunkeren, naar de éénheid van alle christenen.

Men ziet de hopeloze verdeeldheid, de haat, de nijd, de verwijdering, het wantrouwen, de misverstanden, die, naar het schijnt, nergens zo welig tieren als onder de protestantse christenen. Men kijkt dikwijls jaloers naar de indrukwekkende eenheid van de roomse kerk. En naar kolossale geestelijke wereldmachten die miljoenen eensgezind in hun greep houden, zoals b.v. het communisme dat in de Sovjetrepublieken doet. Daartegenover ziet men het verdeelde, verwarde, steeds meer

verzwakkende protestantisme. Het is thans permanent in de verdediging. Van een offensieve, wereldveroverende activiteit is daarbij niets meer te ontdekken. Het is er nog maar alleen op bedacht de verworven posities enigszins te behouden. Maar zelfs het behouden van de oude stellingen lukt niet meer.

In deze nood en zorg roept men het dan uit — ik heb het wel zo gehoord — wij zijn die gescheurdheid en gebrokenheid zat! We willen één worden! We moeten één worden! Wat het ook moge kosten. Als men maar instemt met een enkele kreet b.v. die van: Jezus is Heer en Zaligmaker, dan is dat genoeg. Daarop kan en moet de eenheid worden gegrond. Geïrriteerd reageren de mensen in wie dit alles leeft als ervan gesproken wordt, dat de eenheid der kerk gefundeerd moet zijn in het betrouwbare, gezaghebbende woord van God en haar uitdrukking moet kunnen vinden in een, de Schrift zuiver vertolkende, confessie en kerkorde.

De lieden, die op deze wijze denken en werken, kennen naar het schijnt slechts één eigenschap van de kerk, namelijk de eenheid van allen die zich christenen believen te noemen. En ze aanvaarden daarom ook maar één norm voor de kerk en wel: het alle middelen zoeken van die eenheid. Ze leven onder de hypnose van een eenheidsidee, waarbij de vraag naar de „waarheid”, de „leer”, het „recht” niet met die laatste ernst worden gesteld als Jezus Christus dat blijkens de Schrift wil gedaan hebben.

* * *

Maar er leven in het mensenhart nog andere tendenzen. Zo b.v. het begeren om het eigene te cultiveren en te verabsoluteren en dat tot norm stellen voor het handelen. Tot norm, en tegelijk ook tot uitgangspunt en doel.

Bij hen, in wier hart dit begeren domineert zien we, als ze tot een kerk behoren, een typische liefde voor de „eigen” kerk, voor „hun” kerk. Op die kerk zijn ze ook trots. Want die is in feite een verlengstuk van hen zelf! Die behoort tot hun leven, hun idealen, hun bezit. Ze hebben die eigen kerk veelal lief in de mening, zo de kerk van Christus lief te hebben. Maar dat is een vergissing! Want tussen hen en de kerk van Christus staat de „eigen” kerk, die bepaalde, in de historie gegroeide gemeenschap, waartoe ze behoren. Er heeft in hen een verabsolutering, ja feitelijk een vergoddelijking van het in de historie gevormde en ook historisch bepaalde kerkelijk instituut plaats gevonden. Ze hebben geen oog voor het actuele, dagelijkse vergaderen van de ware kerk, zoals dat dag in dag uit door Christus geschiedt. Ze zien niet, dat men zich nooit op enig in de historie gevormd kerkelijk instituut mag vastleggen; maar dat het op het voortgaande institueren der kerk door Christus aankomt. Het leeft niet in hen, dat heel de ambtelijke structuur der kerk zoals die door Christus wordt gewild en geactualiseerd juist speciaal gericht is op het tot één vergaderen van allen, die de Heer in onverderfelijke liefhebben. Of, met andere woorden, dat de in het woord Gods gefundeerde en daaruit levende kerkelijke gemeenschap steeds **wordende** is, steeds „open” blijft. En dat óók daarom tot een waar kerkelijk besef hoort — neen, niet het vage oecumenische verlangen, men zou haast zeggen: de oecumenische hysterie — maar de Schriftuurlijk oecumenische wil en de Schriftuurlijke oecumenische daad, van het jagen naar de eenheid van alle gelovigen.

Als mensen, die in de greep van deze waan omtrent de kerk gevangen zijn, streven naar de voortgaande realisering van de éénheid van alle gelovigen, dan is dat in feite nooit iets anders dan een zoeken en streven naar de groei van die eigen kerk. Wat deze mensen bezielt en drijft is in feite een **kerkelijk**, of liever: **on-kerkelijk imperialisme**.

* * *

Daarbij kan men dan voorts op tweeërlei manier te werk gaan.

Vooreerst kan men met grote energie alle mogelijke inter-kerkelijke contacten leggen en zelfs met andere kerken gezamenlijk allerlei, ook kerkelijke, arbeid gaan verrichten.

Men kan dat doen b.v. in de overtuiging dat men zo een profetische roeping vervult ten opzichte van die andere kerken. En zo wil men ook wel met die andere kerken gaan spreken. Dat gesprek mag gerust eindeloos doorgaan. Maar het is en blijft vrijblijvend! Want van een werkelijke gelovige wil om tot de eenheid van alle gelovigen te komen en van een werkelijk jagen daarnaar is bij deze lieden geen sprake. In feite is men alleen bedacht op de groei en de glorie van de eigen kerk.

Maar deze onkerkelijke kerkidee kan zich ook nog op een geheel andere wijze uiten.

Namelijk zo, dat men zich met en in de eigen kerk isoleert. Men trekt dan de muren van die eigen kerk hoog op. En men leeft in een permanente afweersrijd met al wat niet tot die eigen kerk hoort. Allen die niet tot de eigen kerk behoren worden geminacht, gevonnist, soms gevloekt. De kerk wordt naar Sikkels woord een eigen zaakje met een eigen zakje. Wee, wie het durft aanraken. Hij wordt verpletterd onder vernietigende kritiek.

Voor een buitenstaander is het voorts een grote eer als hij tot die kerk wordt toegelaten. En dat moet door de betrokkenen ook diep worden beseft. Het gebeurt ook alleen wanneer de nieuweling zich de in de eigen kerk levende gedachten en beschouwingen geheel en al heeft eigen gemaakt en de daarin leerende levensgewoonten heeft geassimileerd. Oecumenisch-denken is in deze gedachtenwereld identiek met het bouwen, cultiveren en doen groeien van deze eigen kerk en het zich daarin en daarmee afzetten tegen alle andere medechristenen.

* * *

De ware kerkelijke houding, het ware zoeken van de kerkelijke eenheid vertoont evenwel een gans ander beeld dan de zoeven genoemde karikaturen daarvan.

Die houding en dat zoeken worden namelijk geboren uit een werkelijk **verstaan van en geloven in** het woord Gods ten aanzien van de kerk. En ze resulteren speciaal in een **metterdaad gehoorzamen** aan dat woord.

Dit woord nu zegt, dat Jezus Christus allen die Hem in onverderfelijke liefhebben per se tot één lichaam, tot één gemeenschap — en dat reeds hier op aarde — wil bijeenvergaderen. Hij heeft het nadrukkelijk gezegd, dat allen die Hem in waarheid liefhebben, eensgezind zullen zijn, één in liefdebetoon, één van ziel, één in streven, zonder zelfzucht of ijdel eerbejag, maar zo, dat de één in ootmoedigheid de ander uitnemender acht dan zichzelf.

Bij deze gelovige kerkelijke houding wordt er met alle energie naar gestreefd, om Christus' kerk te institueren naar de wil van Christus. Dat wil zeggen: er wordt in geloof en gebed geworsteld, opdat er goede predikanten, ouderlingen en diakenen zouden zijn. Er wordt naar gejaagd, dat het Evangelie zuiver en klaar wordt verkondigd en dat de sacramenten steeds naar Gods wil worden bediend. En dat, vooral in tijden van verslapping en afval, de tucht krachtig en liefdevol wordt gehandhaafd. Maar dat alles geschiedt dan in de klare wetenschap, dat dit vooral moet dienen tot de vergadering van allen die in waarheid in Christus geloven. Heeft Christus niet de ambten ingesteld, opdat de heiligen — alle heiligen — toegerust zouden worden tot dienstbetoon? En dat met het oog op de opbouw van het lichaam van Christus, totdat allen, ja, inderdaad allen, alle gelovigen, zouden komen tot de éénheid des geloofs en der volle kennis in de Zoon Gods?

In dat schriftuurlijk geloof is geen plaats voor zo iets als een „eigen” kerk. Staande in dat geloof beleeft men het, dat er maar één kerk is, de kerk van Jezus Christus en dat men zichzelf en alles wat men in enigerlei kerkelijke functie doet aan die kerk moet dienstbaar maken. Men worstelt daarbij vooral hierom dat de gemeente waartoe men behoort — ook in haar actuele optreden en handelen — geheel en al tot die kerk van Christus behoort. Men vecht voorts met profetische kracht en klaarheid, maar niet minder met priesterlijk erbarmen, en bewogenheid, en evenzo in een koninklijke strijd met zonde en duivel, tegen alles wat die kerk schenden of schaden kan. Er komt dan de machtige drang om door woord en daad, om door alles overwinnende liefde allen die in Christus geloven, te dringen naar de Heiland

en tot gehoorzaamheid óók aan wat Hij omtrent zijn kerk sprak. Er komt dan het strijden, het hardnekkige en compromisloze vechten tegen alles wat door kerken en kerkelijke vergaderingen werd en wordt gedaan ter versterking van de ware eenheid der kerk!

Kortom: men ziet weer, men maakt er weer ernst mee, dat de kerk van Christus grenzen, muren heeft. Maar dat alléén Jezus Christus het recht heeft die grenzen te trekken en die muren te bouwen en dat Hij dat ook metterdaad doet — geheel en alleen — ook al gebruikt Hij daartoe ook mensen.

Men beseft het dan eveneens weer, dat kerken en kerkmensen steeds in gevaar verkeren twee kerkverwoestende zonden te bedrijven. Vooreerst deze, dat ze in ongelof die muren eigenmachtig wijder bouwen dan

Christus dat doet — en dus toelaten tot de gemeenschap des woords en der sacramenten die Christus daarvan uitsluit. Maar voorts ook, dat men de muren van Christus kerk ook **enger** kan bouwen dan Christus dat doet — en dus buitensluit wie Christus per se in zijn kerkhuis opgenomen wil zien en ook metterdaad daarin opneemt.

En deze gevaren kennend en duchtend gaat men dan voort in de worsteling ook om de eenheid der kerk. Wetend, gelovend — soms ook ervarend — dat het gelovige leven uit het woord van God en de waarachtige liefde tot allen, die Christus in oprechtheid liefhebben, door God gezegend wordt — ook in de groeiende eenheid van zijn kerk.

C. V.

Om de herstelling van de kerk in Zuid-Afrika

I

Het eeuwfeest in Zuid-Afrika, waarover we onlangs in dit blad een paar artikelen geschreven hebben, heeft veel tongen in beweging gebracht zoals dat in onze dagen pleegt te geschieden bij zulke gelegenheden. Maar ook veel pennen. Onder die vele pennen was de pen van dr. D. Nauta, hoogleraar in de kerkgeschiedenis aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij heeft in het „Centraal Weekblad” een tweetal artikelen geplaatst. Het ene onder de titel: „Kerkstichting onder de seringén” (Centr. Weekblad van 14-2-'59) en het andere onder het opschrift: „Bezwaren tegen Gezangen” (Centr. Weekblad van 21-2-'59). Zijn conclusie was niet vleiend voor de rol van ds Dirk Postma en nog minder voor het afzonderlijk bestaan van de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Wat de rol van Dirk Postma aangaat, die deze bij de z.g.n. herstelling van de gereformeerde kerk in Zuid-Afrika gespeeld heeft, daarover schrijft de hoogleraar: „De vraag is of ds Postma zich als een echte leider heeft getoond dan wel of hij zich teveel door de omstandigheden heeft laten leiden, die hij evenmin als de mensen met wie hij te doen kreeg nog grondig had leren kennen”.

Wat de wetmatigheid van de herstelling aangaat zoals die op 11 februari 1859 heeft plaats gevonden, stelt hij zijn conclusie als volgt: „Met dit al kan men nog begrijpen dat het in 1859 is gekomen tot de stichting van de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Wat men niet vermag te verstaan is dat men tegenwoordig haar wil voorstellen en verklaren als de herstelling van de ware Gereformeerde Kerk, de Kerk der 17e eeuw die in het begin der 19e eeuw zou zijn ondergegaan, gestorven en begraven. Deze herstelling zou de daad zijn geweest van Ds Postma — zodat dank zij hem, het zuivere evangelie weer verkondigd kon worden”.

Deze laatste conclusie bevat scherpe kritiek op de wettigheid van de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Scherpe kritiek op de beleggers en vierders van het eeuwfeest. Scherpe kritiek op het bestaan van een afzonderlijke kerkengroep onder de naam van gereformeerd naast de beide andere groeperingen, de Ned. Herv. Kerk en de Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika.

Geen wonder dat de weldadige feestwarmte van Rustenburg nog niet was afgekoeld of de redactie van Die Kerkblad, „het amptelijke orgaan van die Geref. Kerk”, heeft tegen deze publicatie van prof. Nauta scherp protest aangetekend. (1 april '59).

De schrijver in Die Kerkblad noemt wat prof. Nauta schreef „n jammerlike karikatuurbeeld” van de geschiedenis, „om dit op sy sagste uit te druk”. Voorts noemt hij deze „historiese onverantwoorde interpretasie” van de feiten zoals Nauta volgens hem die geeft, niets nieuws, „niks nuuts nie”. Dit is „opgewarmde kos”, die al dikwijls van kwaadwillige kant door „bekommerdes” in andere kerkelijke kringen is opgedist. De schrijver is zelfs van mening, dat Nauta is gespannen voor de wagen van een van zijn eigen leerlingen, dr B. J. Odendaal, die bij prof. Nauta gepromoveerd is op een dissertatie over Zuid-Afrika, doch die van Nederd. Geref. standpunt de geschiedenis van de herstelling heeft beschreven. Dat laatste is niet zo wonderlijk. Wetenschappelijk werk is

nimmer onbevooroordeeld, ook theologisch wetenschappelijk werk niet; hoezeer het wetenschappelijke roeping is om te streven naar de grootst mogelijke objectiviteit in de beoordeling van de kerkhistorische gebeurtenissen, het is zo uiterst moeilijk om dat te doen.

Hij noemt verschillende uitspraken van Nauta „uiterst aanvechtbare stellingen”. Enkele van deze volgens hem aanvechtbare stellingen zijn deze: Nauta spreekt bijvoorbeeld van „de door Postma ontwikkelde actie”, als hij het heeft over de herstelling in 1859, en suggereert elders dat men in Zuid-Afrika zou beweren, dat de „herstelling eigenlijk de daad van Postma is geweest”. Nu zo is het niet, en dit wordt door niemand beweerd, volgens de redactionele schrijver in Die Kerkblad.

Volgens Nauta zou de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika geen bestaansrecht hebben. Volgens hem, zo beweert het kerkblad, was de daad van de herstelling een onbezonnen daad van een onverantwoordelijk heethoofd, een hartstochtelijk drijver, een scheurmaker.

Ook is het een afgezaagd praatje, wederom volgens de scribent in Die Kerkblad, dat Postma buiten zijn boekje zou zijn gegaan met zijn kerkstichting in Zuid-Afrika. Men zegt, en ook Nauta beweert dat, dat Postma eigenlijk was uitgezonden door de Christelijke Afgescheiden Kerk in Nederland met de opdracht om een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid van zendingswerk in Zuid-Afrika.

Nauta beweert volgens de zuidafrikaanse schrijver dat Postma geen opdracht heeft gehad om in Zuid-Afrika te helpen met het in het leven roepen van eveneens een „afgescheiden Kerk”. En de schrijver van de redactie van Die Kerkblad prijst zich gelukkig, dat hij tegenover deze uitspraak van Nauta kan stellen wat prof. dr K. Dijk, die in Zuid-Afrika vertoefde om de Geref. Kerken (syn.) van Nederland te vertegenwoordigen op het eeuwfeest, heeft geschreven in het zuidafrikaanse kerkblad van 18 maart, dat ds Postma niet heeft gehandeld in strijd met zijn opdracht en, „dat ds Postma zijn lastbrief getrouw is gebleven”. U ziet Dijk tegenover Nauta op dit punt. Sterker, Nauta tegenover het algemeen gevoelen in de Geref. Kerken (synodaal). Het algemeen gevoelen is dat de Geref. Kerk in Zuid-Afrika een zusterkerk is. Volgens Nauta is zij dat natuurlijk óók, maar zou ze niet als afzonderlijk georganiseerde kerkengroep moeten bestaan.

U ziet stof te over om eens bij te verwijlen. Tot de volgende keer dan naar we hopen.

(Wordt vervolgd)

J. Meester.

VACANTIE-VARIA ¹⁾

We zijn aan het einde van de cursus gekomen en zullen naar oude gewoonte de lessen besluiten. We zouden m.i. wel kunnen eindigen met Schriftlezing en dankzegging. Om dan met een hartelijk: Vaart wel! uit elkaar te gaan. Maar we moeten rekening houden met het feit, dat er geen conservatiever gemeenschap bestaat dan een Hogeschool. Dat betreft niet alleen de docenten, maar ook de studenten als ik me niet vergis. Ze zijn in sommige opzichten mogelijk wel eens wat revolutionair, maar aan de andere kant ook zeldzaam behoudend. Mos (gewoonte) en wet nemen in ons gezelschap een grote plaats in en daarom zullen we ons maar houden aan het aloude gebruik.

We hebben, hoop ik, allen trouw gewerkt en gaan nu de vakantie-tijd in. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat we drie maanden op de rug gaan liggen. Maar wel dat we na inspanning en spanning wat ontspanning zoeken. We mogen gerust zo nu en dan even uitblazen.

Dat gunt de HERE ons ook wel.

Misschien is het wel goed dat sommigen van ons een beetje meer om hun lichaam gaan denken dan wel gewoonte is. Voor enige dagen las ik een krantenartikel waarboven als „kop” stond: „Tekort aan beweging bedreigt moderne mens”. Ik las daar, dat op een congres van artsen openlijk „den volke was kond gedaan” (zó stond het er): „Zitten maakt ziek! Wie zich niet beweegt gaat te gronde!”

Dat klinkt nogal alarmerend. Evenals de volgende zinnen die ik u niet wil onthouden: „Niet een tekort aan vitaminen bedreigt de moderne mens, maar een tekort aan beweging. De lieden die daaraan lijden, worden bij de geringste beweging reeds doodmoe... Waar de spieren niet gebruikt worden, daar komen bepaalde lichaamsdelen in nood... Daar komt tenslotte het geheel van de hartspieren in nood. Het hart blijft daardoor klein en zwak, zoals dat ook voorkomt bij dieren die altijd maar in de stal staan en er nooit eens uitkomen. En juist dat zwakke hart moet in feite meer doen dan het sterke hart van een getrainde sportman”. Nu had de dokter

¹⁾ Toespraak, gehouden bij gelegenheid van de sluiting der lessen op 11 juni l.l. Gelezen werd Psalm 19, gezongen Ps 19 : 1 en 4, waarna de rector voorging in dankzegging en gebed.

die daar sprak het oog op mensen, die altijd in een auto zitten te zitten. Maar studerende hebben ook meestal een zittend leven. En daarom zeg ik: Denkt ook om uw lichaam.

We hoeven het nog niet met dat alarmerende artikel eens zijn om te erkennen dat er voor studerende toch ook wel wat in zit. Over het algemeen munten studenten — en zeker theologische studenten — niet uit door een atletische gestalte, een getraind lichaam en een gezonde kleur. In mijn tijd was er een student met een kleur als van perkament, van wie in de Almanak werd vastgesteld, dat hij rondliep met een gezicht „alsof hij zelf de Talmud had geschreven”. Het lijkt me een schone en goede zaak in de vakantie te kamperen of te zeilen of een trektocht te maken of een conferentie te bezoeken, waar ook wat zorg aan de lichaamsbeweging wordt geschonken.

Ik vond bij Spurgeon in zijn Pastorale Adviezen enkele regels, die ik u in dit verband niet wil onthouden. Hij meent, dat de lichamelijke toestand ook invloed kan hebben op overspanning en moedeloosheid enz. Iemand die altijd in zittende houding aan een bureau zit, in een slecht geventileerde kamer, zonder voldoende oefening van de spieren, terwijl hij zijn maag niet op de leest zet, kan niet verwachten, dat z'n lichaam fit blijft. In dat verband zegt hij dan: „Laat een mens van nature zo vrolijk zijn als een vogel, tegen zulk een zelfmoordproces zal hij het nauwelijks jaar op jaar kunnen volhouden. Terwijl de natuur daarbuiten hem tot gezondheid roept en tot vreugde wenkt, maakt hij van zijn studeerkamer een gevangenis en van zijn boeken gevangenenbewaarders. Wie het zoeken van de bijen om de heidestruiken, het kirren van de duiven in het bos, het lied van de vogels in de bomen, het kabbelen van het beekje om de biezén en het ruisen van de wind in de pijnbomen vergeet — die behoeft er zich niet over te verwonderen, als zijn hart het zingen verleert en zijn ziel zwaarmoedig wordt. Een dag in de frisse berglucht of een wandeling van een paar uur in de rustige schaduw van de beukenbossen zouden de spinnewebben wegvagen uit het brein van tientallen van onze zwoegende predikanten, die nu maar half levend zijn. Een mondvol zeelucht of een fikse wandeling tegen de wind in geven wel geen genade aan de ziel, maar

Psalm 16 : 1-6

(Vertaling N.B.G.)

O God, bewaar mij, want ik schuil bij U.
'k Heb tot den HEER gezegd: Gij zijt mijn Here,
'k heb buiten U geen goed, geen erfenis.
De heil'gen in den lande zal ik eren,
die heerlijken, met wie ik mag verkeren
en in wie al mijn welbehagen is.

Ja, vele smarten vallen hun ten deel,
die naar de gunst van and're goden dingen;
hun bloedige offeranden pleng ik niet,
hun naam, nu zij op zondewegen gingen,
blijft van mijn lippen ver, maar U zal 'k zingen.
o HEER', mijn deel, mijn beker en mijn lied.

Gij zelf bestendigt wat het lot mij wees,
het land van Uwentwege mij gegeven.
De snoeren, vast naar Uw bevel en woord,
ze vielen mij in liefelijke dreven.
Ja, HERE, ja, U loof ik al mijn leven,
Gij weet het hoe mijn erfdeel mij bekoort.

A. v. B.

1. Een kleinood van David
Bewaar mij, o God want ik schuil
bij U.
2. Ik heb tot den HERE gezegd: Gij
zijt mijn Here,
ik heb geen goed buiten U.
3. Wat betreft de heiligen, die in
den lande zijn: zij zijn de heer-
lijken, in wie al mijn welbehagen
is.
4. Vele zijn de smarten van hen,
die naar de gunst van een ande-
ren (god) dingen

Ik zal hun plengoffers van bloed
niet plengen, zelfs hun naam niet
op mijn lippen nemen
5. O HERE, mijn erfdeel en mijn
beker
Gij zelf bestendigt, wat het lot
mij toeweest.
6. De meetsnoeren vielen mij in
liefelijke dreven,
Ja, mijn erfdeel bekoort mij.

uw eigen persoonlijkheid. Nabootsing hoort thuis in een schouwburg, een beschaafd en geheiligd man in het heiligdom. Als ik dacht, dat ge deze regel zoudt vergeten, zou ik hem tot vervelens toe herhalen: wees natuurlijk, wees natuurlijk, wees steeds weer natuurlijk. Een gemaakte stem, het nabootsen van de uitnemende theoloog Dr. Zilver tong, of van een geliefde leraar, zal u onvermijdelijk te gronde richten. Ik dring er bij u op aan: vermijd slaafse nabootsing en betoon u een oorspronkelijk man!"

* * *

Maar nu wordt het tijd dat ik nog iets zeg over het studeren in de vakantie. Want al wordt u de nodige ontspanning gegund, de meeste tijd zal toch aan inspannende studie moeten worden besteed. Trouwens als ik mij niet vergis hoeft niemand van u „naar de slaapmuts zoeken”, zoals men vroeger in mijn omgeving zei. De hoeveelheid stof, die voor tentamens en voor het examen moet worden bestudeerd, krijgt zo langzamerhand als ik mij niet vergis een formidabele omvang. Gij zult over een te weinig wel niet klagen denk ik. Het is hier de tijd en de plaats niet om daarover veel te zeggen, maar ik wil mijzelf en u niet onthouden, wat ik over „stof” las bij prof. Is. van Dijk in zijn bekende „Vota Academica”, die ik u ter lezing hartelijk kan aanbevelen.

In de Inleiding lees ik: „Ik bedoel hier het euvel, dat voortvloeit uit een aldoor aangroeiende stof. Wij lopen langzamerhand gevaar bedolven te raken onder de stof, ik mag hier wel zeggen, onder het stof van veel vaal en grijs weten, dat hoe langer hoe minder werkelijk beheerst wordt, en waaruit de ziel in stilte bezig is weg te sluipen”. Elders spreekt hij van „de droeve en dwaze praktijk van veel stof, veel boeken, veel lessen, veel onderwerpen, veel experimenten, veel opinies, veel quaesties, veel gezichtspunten en standpunten, veel gedachten en veel stelsels, ik vergis mij, ik bedoel: veel namen van gedachten en veel namen van stelsels. Hier wordt de beste stof voor de leerling grijs”. Op een andere plaats las ik met betrekking tot veel stof, die alleen maar geweten doch niet toegeëigend is, dat men dan wel moet examineren en examen doen „niet in dingen maar in de hulzen van dingen, in namen, namen van personen, namen van boeken, namen van quaesties, namen van oplossingen, namen van hypothesen, namen van standpunten, namen van stelsels, alles namen!” Hij heeft het dan over het altijd maar meer willen weten en in kaart brengen van het gewetene. En zegt dan: „Deze hysterische weetdrift is onverzadiglijk en doet denken aan het vreemde digestievermogen van Pharaö's magere en zeer lelijke koeien, die de zeven vette koeien opaten, „dewelke in haren buik inkwamen, maar men merkte niet dat ze in haren buik ingekomen waren, want haar aanzien was lelijk, gelijk als in het begin”.

Ik moet het bij deze aanhalingen laten, maar zou u willen zeggen: Zoekt de oasen. Ik zal u verklaren, hoe ik aan deze uitdrukking kom. Voor enige jaren werd er een candidaalexamen afgelegd naar ik meen, waarbij de candidaat met de hakken over de sloot kwam. Toen vertelde prof. Deddens bij de uitreiking van het diploma het volgende verhaal.

„Een student stond eens vlak voor zijn examen en bevond zich met een vriend in het beroemde zweetkamertje. De examinandus zuchtte: Het is net een woestijn in mijn hoofd. Waarop de vriend bemoedigend antwoordde: Nou, er zullen toch ook wel wat oasen in die woestijn zijn. Daarop was het wederwoord van de candidaat: „Jawel, die zijn er wel, maar: als de kamelen ze straks maar kunnen vinden”. „In ons geval hebben de „kamelen” de oasen wel gevonden”.

Ik zou dit beeld willen toepassen op uw werk. Ge raakt soms in „een woestijn der overtollige uitvoerigheid” om met Prof. van Dijk te spreken. Dan moet gij in die woestijn de oasen zoeken, die er ook zijn. Dat is dunkt mij de hoofdzaak van alle echte studie: Dat zoeken waar het eigenlijk om gaat. Ik kan het ook zo zeggen: Door namen, feiten, formules, hypothesen heen zien. Echte wetenschap is volgens mij: „De dingen zien zoals ze zijn”. Die intuïtie krijgt geen mens om zo te zeggen cadeau, er moet hard voor gewerkt worden. Er moet ook een hele boel werk voor gedaan worden, waarvan men ten tijde dat men het

ze zouden wel zuurstof verschaffen aan het lichaam, wat het naastbeste is”.

Ik hoop, dat wij allen een liefhebberij hebben, waaraan we vooral in de vakantie wat meer tijd kunnen geven dan gewoonlijk. Natuurlijk kan dat overdreven worden. Ik heb een pastoor gekend, die in dit opzicht inderdaad overdreef. Het kon gebeuren, dat hij maandag met een gezelschap ging jagen en vissen op het wad. Dat hij dinsdag was te vinden op het Schildmeer. Dat hij woensdag druk was voor een symphonie-orkestje waarvan hij directeur was. Behalve deze liefhebberijen had hij er nog een half dozijn geloof ik. Z'n parochianen vonden hem wel een aardige man maar zouden hem toch wel graag wat meer in de parochie gezien hebben. De kerkelijke overheden lieten hem nogal eens in retraite gaan en hoe het met hem afgelopen is weet ik niet. Zó moet het natuurlijk niet.

Spurgeon haalt een of ander handboek aan, waar te lezen is „dat Harcatius, koning van Perzië, een uitstekend mollenvanger was en dat Briantes, koning van Lydië, uitnemend op de hoogte was met het vijlen van naalden, maar deze onbeduidende dingen bewijzen volstrekt niet, dat zij grote koningen zijn geweest”.

Dat een dominee goed voetbalt is nog geen bewijs dat hij goed in zijn eigenlijke werk is, en dat hij een uitnemend chauffeur is geeft nog geen waarborg dat hij ook zijn gemeente goed kan leiden. Maar een liefhebberij mogen we allen wel hebben; ik acht 't zelfs zeer gewenst. Als we maar maat houden en als de hoofdzaak maar hoofdzaak blijft.

Dat blijft in de vakantie voor een student natuurlijk ook het studeren. Maar voor ik daarover een en ander zeggen zal wil ik een lichaamsdeel noemen, dat ge niet moet verwaarlozen: ik bedoel uw keel, en mond en stem. Gij zult met uw stem niet alleen de kost mogen verdienen, maar gij zult uw eigenlijke werk daarmee moeten doen. En het is droevig om te zien hoe weinig zorg vele predikanten eigenlijk aan dit kostelijke instrument besteden. Nu zijn er mensen, die van nature een orgel in de keel hebben en die als spreker zijn geboren om zo te zeggen.

Ze kunnen fluisteren en toch zijn ze op de achterste banken van de kerk of op de galerij verstaanbaar. Ze kunnen roepen met kracht zonder door luid gebrul onverstaanbaar te worden. Maar deze natuurlijke begaafdheid is maar aan enkelen geschonken. De meesten moeten door oefening de kunst verkrijgen.

De een heeft een te groot stemgeluid, zodat hij moet leren het te temperen. Misschien kan het dienstig zijn te herinneren aan de vol-

gende woorden van Spurgeon: „De prediking van zulke predikers komt overeen met de rol van Snug, de schrijnwerker, toen hij voor leeuw speelde: „Ge kunt het zo maar, want ge behoeft alleen maar te brullen”.

Anderen hebben een te zwak stemgeluid, dat ze moeten trachten te versterken. Het geloof is uit het gehoor, maar dan moet de prediking ook te horen zijn. Natuurlijk leert een muis nooit brullen als een leeuw en een leeuw niet piepen als een muis. Maar bijna elk mens heeft wel voldoende keel en stem om zich voor een niet al te grote menigte verstaanbaar te maken. Misschien was het wel goed, dat aan de School gelegenheid werd gegeven om spraakles te nemen. Maar wie daartoe niet in de gelegenheid is oefene zichzelf door bijv. geregeld hardop te lezen of in de eenzaamheid voor zichzelf een redevoering af te steken. Een handleiding is voor een prijke te koop.

Ik waag het ook een enkele opmerking te maken over het afleren van hinderlijke gebreken. Ik ben te oud geworden om mijn gebreken op dit gebied nog te veranderen. Maar gij moet het proberen als ge daarvoor nog de jaren hebt. Wij hadden indertijd een dominee met een opvallend Fries accent. Ik vind het helemaal niet erg, dat de spraak ons openbaar maakt. Men mag gerust weten, dat ik uit het Noorden kom. Ik vind Haegs ook niet alles. Maar we moeten wel zorgen voorzover dat mogelijk is, dat de mensen door onze gekke uitspraak niet worden afgeleid van het gepredikte Evangelie. Wat nu onze dominee betreft, hij trok onze aandacht door zijn spraak. Hij had het over skip en sjaap, over see en Seeland, over ferkering en ferloving en wat dies meer zij. Wij begrepen fanself wel wat hij bedoelde, maar het leidde de aandacht van de inhoud af. Wij telden het aantal malen, dat hij liet horen dat hij van Friese stam was. Dat zou een Groninger of Hollander natuurlijk ook kunnen overkomen. Niemand hoeft zich schamen voor z'n afkomst en landaard, die uit zijn spreken blijkt. Maar ge moet leren zo natuurlijk te spreken, dat de inhoud van uw spreken de aandacht trekt.

Ik zou het hele hoofdstuk, dat Spurgeon schrijft over de stem wel willen overschrijven. Maar ik zal het om de tijd bij deze aanhaling laten: „Heren, nogmaals: gebruik uw eigen natuurlijke stem. Wees geen apen, maar mensen; geen papegaaien, maar originele mannen in alles. Men zegt, dat een baard het beste staat zoals hij vanzelf groeit, omdat hij in kleur en vorm bij het gelaat past. Zo zal ook uw eigen manier van spreken het meest in overeenstemming zijn met uw denkwijze en

doet de noodzaak of het nut niet inzien. Maar er wordt ook veel werk gedaan, dat echt niet nodig en niet nuttig is. Probeert dat te vermijden en door namen, woorden en nog eens woorden heen te zien en de zaken, waarheen die woorden wijzen, klaar voor uw geest te stellen. Leert denken, nadenken, doordenken, indenken en zo u eigen maken wat u door woorden, of boeken van anderen wordt voorgedrukt. Tracht recht inzicht te krijgen. Dat gaat niet vanzelf. Het is zoals prof. van Dijk zegt: „Ook wat men intuïtie noemt valt waarlijk niet op eens uit de wolken, als een onverwachte regenbui: ware vruchtbare intuïtie wortelt immers in rijke ervaring, zij springt naar voren uit latent denken”.

Als ik u nog een raad mag geven laat het dan deze zijn: Lees en studeer ook eens wat buiten de stof van tentamens en examens. Ik hoop, dat nog mogelijk is wat wij voor 30 jaar in de vacantie konden doen: Eens de Institutie van Calvijn doorlezen. Of een boekje bestuderen over leven en werk van Luther en Calvijn of van een der Kerkvaders. En — maar dat heb ik al zo vaak gezegd, dat ik het nu maar even noem —: Wen u er aan cursorisch een gedeelte van het Oude- en van het Nieuwe Testament te lezen. Prof. Holwerda vertelde mij in z'n laatste levensjaar, dat hij was begonnen zoveel mogelijk elke morgen een pericop van het N.T. te lezen, met naast zich de Kantt. of de Erläuterungen van Schlatter.

Het is te wensen, dat gij dan ook nog tijd overhoudt - een dag is lang - om wat te lezen of te bestuderen, wat buiten uw eigenlijke vak ligt. Ik heb wel eens gehoord, dat een kip, die met z'n snavel op een krijtstreep gedrukt wordt, daarvan zo onder de indruk is, dat zij maar steeds op die witte streep blijft staren en niet meer rechts of links kan kijken of stappen. Ik hoop niet, dat een van u op zo'n kip gaat lijken. Er lopen als ik me niet vergis reeds te veel van zulke „kippen” op de wereld, misschien ook wel in de kerk, rond.

Ik las voor enige dagen, dat Dulles nogal eens een detective-verhaal las. Ik zou u dat wel kunnen aanbevelen. Natuurlijk ter ontspanning. Ik heb een dominee gekend, die een kast vol mooie detective-verhalen had. Ik moet er bij zeggen, om niet misverstaan te worden, dat hij ook een prachtige bibliotheek had van theologische en stichtelijke werken, stichtelijke in de goede zin van het woord. Bedoelde collega had ook vrijwel alle de werken van Karl May gelezen, hoewel zij in zekere encyclopaedie staan genoteerd en gewaardeerd als „waardeloze jongensboeken”. Ik woonde niet zó ver van hem vandaan, dat ik niet gemakkelijk eens wat uit zijn boekerij kon lenen.

Zo van het een op het ander komend nog een opmerking over boeken. Ik kan me voorstellen, dat ge bij het horen van mijn woorden over een bibliotheek, hebt gedacht: Had ik er maar eerst een!

Laat mij dan tot uw troost nog zeggen, dat veel en velerlei boeken nog geen goede dominee maken. Ik ken er met een grote bibliotheek, die van hun werk niet veel terecht brengen m.i., en ik ken er met een paar boeken, die voortreffelijk werk leveren. Maar dat wil niet zeggen, dat ik u geen goede kast vol goede boeken gun en dat ik die van geen waarde zou achten. Alleen maar: koop goede boeken, waaraan ge voor uw werk wat hebt. Er zijn er meer op de markt waaraan ge niets, dan waaraan ge wél wat hebt. Dr Chalmers schreef volgens Spurgeon een beroemde bijbelcommentaar met behulp van een concordantie, een platenbijbel, een synopsis, een bekende bijbelverklaring en een boek over Palestina. Nu is elk Dr Chalmers niet. Maar het ligt juist niet aan het grote getal boeken, maar wel aan hun deugdelijkheid. En verder: ge kunt toch altijd nog lenen uit onze Bibliotheek, wat ge nodig hebt. Of van een goede collega in de buurt, die beter voorzien is dan gij.

En over dat lenen moet ik u toch nog een mooi verhaal vertellen van de onvolprezen Spurgeon. Hier volgt het:

„Sir Walter Scott placht te zeggen, dat zijn vrienden misschien middelmatige accountants waren, maar hij was er zeker van dat ze goede „boekhouders” waren. Een enkele moest zelfs zover gaan, als de geleerde, die op het verzoek om een boek uit te lenen, zijn knecht liet antwoorden, dat hij het boek

niet zijn kamer uit zou laten gaan, maar dat de heer, die het wilde lezen, daar mocht komen zitten en erin lezen zolang hij dat wenste. Toen zijn haard niet wilde branden en hij diezelfde persoon een blaasbalg ter leen vroeg, was het bescheid onverwacht en afdoende. Hij kreeg ten antwoord, dat de eigenaar de blaasbalg niet buiten zijn kamer in bruikleen wilde afstaan, maar dat mijnheer bij hem kon komen en daar blazen, zolang hij dat wenste!”

Hij voegt daaraan toe: „Wanneer ge op een verstandige wijze leent, kan u dat veel leesstof verschaffen, maar denk aan de bijl, waarvan de Schrift melding maakt en draag voor het geleende goede zorg. De goddeloze ontleent en geeft niet weder”.

Tenslotte: Er is één Boek, het Boek der Boeken dat ge moet leren kennen. Het is niet nodig, dat gij hem van buiten kent. Ook niet dat ge van elke tekst precies weet waar hij staat. Als ge daar geen geheugen voor hebt moet ge het ook niet proberen. Al zullen verscheidene teksten of gedeelten u wel ter beschikking moeten staan. Maar ge moet ernaar streven de Bijbel te verstaan. Om zo door de Schrift God te kennen en Jezus Christus, die Hij gezonden heeft en de Geest, waardoor de Schrift is geïnspireerd. Het Woord zal immers uw wapen zijn waarmee ge de zonde en alle zondenood moogt bestrijden en overwinnen.

Ik eindig met het slot van de Pastorale Adviezen: „Is dit niet voldoende over ons onderwerp? Indien ge meer verlangt, is het tijd voor mij te denken aan het wijze woord, dat het beter is een gehoor verlangend dan overladen te laten gaan en daarom: Adieu!”

H. J. Jager.

KRITISCHE KRABBELS

Pro Rege

In de rechterhoek van pag. 7 van het Chr. dagblad lees ik over een grote internationale expositie in september in de Houtrusthallen te den Haag. De naam is Rêve des Dames: Vrouwendroom.

Dit gaat geen gewone huishoudbeurs worden, maar een tentoonstelling van alle luxe artikelen uit een vrouwenleven.

U kunt op de Rêve des Dames allerlei fraaiheden op het gebied van mode, juwelen, huid- en haarverzorging, lingerie, glaswerk, slanke lijn, meubelen, foundations en porcelein zien.

Wat de mode betreft: er zijn vele grootse plannen.

Buitenlandse, bekende couturiers komen aan de Haagse dames op deze beurs de nieuwe herfst- en wintercreatie laten zien.

Op 11 september komt Schubert uit Italië met eigen mannequins, op 12 en 13 september de Franse Nederlander uit Parijs, Charles Montaigne, de 14e is gereserveerd voor de Spanjoel Pedro Rodriguez, de 15e voor de Engelsman Ronald Patterson, de 16e voor Charles Ritter uit Berlijn, enz.

Dagelijks zullen er make-up- en kapdemonstraties gegeven worden, en voor dames die aan de slanke lijn doen of er alleen maar over denken zijn er bereidwillige dames die haar alles zullen vertellen over de beste en de nieuwste diëten, etc. etc.

We gaan nu onderaan dezelfde pagina ons laven aan de Gedachten rond Pinksteren, en tot slot zetten we ons tot de lezing van het gedicht links onderaan:

In onze harten is een lied,
dat wij de Koning wijden.
De aarde is Zijn rijkgebied,
waarvoor wij mogen strijden.

en wat daar verder volgt.

Er is dus sprake van een koning. „Zijt Gij dan een koning?” vroeg eens Pilatus.

Misschien zou hij nu vervolgen: waar zijn dan Uw onderdanen? Welnu, we hoeven het antwoord hierop niet schuldig te blijven.

Als op de eerste herfstavonden van september de koele sterren beginnen te glanzen dan kunt U ze vinden in de Houtrusthallen te den Haag. Neen, de lampen gaan nog niet uit in Europa. Ze schijnen met verblindende pracht over de mannequins met hun juwelen, terwijl de couturiers buigen en glimlachen.

De sterren stralen door, ver, oneindig hoog. De mannequins trippelen. De couturiers glimlachen.

Frater.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de

Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

BOEKBESPREKING

Dr Herman Ridderbos, *Aan de Romeinen*.
Kampen, N.V. Uitg. Maatschappij J. H. Kok,
1959.

Dit is een wetenschappelijke verklaring van de brief aan de Romeinen. Het is een deel van de serie Commentaar op het Nieuwe Testament, indertijd aangevangen door prof. dr S. Greijdanus en prof. dr F. W. Grosheide.

Het is een stevig boek van 362 blz. Een aardige turf dus. Goed uitgegeven en knap geschreven. Een sieraad voor de boekenkast.

De bespreking van dit werk in ons blad stelt voor een eigenaardige moeilijkheid. Het is immers een wetenschappelijke commentaar. Er komt veel Grieks in voor. Wat Latijn. Vrijwat Duits. Maar bovendien is het Nederlands doorspekt met wetenschappelijke termen en vreemde woorden, die een niet-theoloog als regel wel moeilijk verstaan kan. Dat hoort nu eenmaal bij een wetenschappelijke verklaring en dat schijnt moeilijk anders te kunnen. De moeilijkheid is nu zólk een werk zó te bespreken, dat ook niet-theologen, „leken” zal ik maar zeggen, er toch wat aan hebben. Het is in elk geval te proberen.

Laat ik in verband met bovenstaande zeggen, dat ik dit geen boek vind voor iedere belangstellende bijbellezer. Ik las ergens een bespreking, waarin de hoop werd uitgesproken, dat niet alleen de dominees, maar ook ontwikkelde „leken” dit werk onderzochten. Ik heb weinig hoop, dat die uitgesproken hoop in vervulling zal gaan. Zullen alle meeleven- de gelovigen een verklaring verstaan, dan moet deze in hun taal geschreven zijn. Dat is m.i. met dit boek niet het geval. Laat ik een voorbeeld noemen. Bij de verklaring van Rom. 7 komen deze zinnen voor (blz. 148): „Daarom is het ego in de vss 7—13 noch psychologisch-autobiographisch, noch enkel als rhetorische stijlfiguur op te vatten. Het is wel degelijk historisch en exemplarisch, doch nu theologisch, vanuit het gezicht op de eigenlijke betekenis van de wet coram Deo, beschouwd en tot uitdrukking gebracht”.

De Inleiding is betrekkelijk kort gehouden. Dat acht ik een verdienste. Wat mij betreft had ze nog wel korter kunnen zijn. Prof. Ridderbos bespreekt natuurlijk de beroemde kwestie of de gemeente te Rome voornamelijk heeft bestaan uit joden-christenen dan wel uit heiden-christenen. Hij kiest met overtuiging voor het heiden-christelijk karakter van de kerk te Rome. Hij kan wel gelijk hebben. Maar evengoed ongelijk. Over deze kwestie zal wel gestreden worden tot aan het einde der dagen. Maar die strijd heeft m.i. weinig nut. Hoe we over deze zaak ook denken, de verklaring van de brief blijft er wel ongeveer dezelfde om. Het komt me voor, dat dit probleem te onzaliger ure is opgeworpen. Maar de ellende is, dat, als zulke problemen eenmaal aan de orde gesteld zijn, ze zich voortslipen van commentaar tot commentaar.

Wat nu de verklaring betreft, daar staat heel veel goeds in. Prof. Ridderbos is een moedig man. Hij durft best tegen een eeuwenoude opvatting ingaan. Ook al is die nog zo ingeburgerd. Dat vind ik een verdienste. We moeten geen enkele verklaring als volmaakt beschouwen. Al komt die ook van Augustinus of Calvijn. Ook al waren alle reformatoren het over een bepaalde verklaring eens dan moeten we toch maar de moed hebben daartegen in te gaan als we kunnen aantonen dat er in de Bijbel iets anders staat, dan zij verklaard hebben. Geen enkele verklaring is onfeilbaar. Dat is alleen Gods Woord.

Bij de verklaring van Rom. 9 gaat prof. Ridderbos in tegen die van Calvijn. Hij schrijft op blz. 227: „Anders dan in bovenstaande uitlegging is geschied, heeft men in de geschiedenis der exegese niet zelden het eigenlijke onderwerp van Rom. 9 gezocht in de dubbele goddelijke praedestinatie, enerzijds tot 's mensen eeuwig behoud, anderzijds tot zijn eeuwig verderf. Uitgaande van het Israël van zijn dagen zou de apostel dan eerst — in de vss 6—13 — dit algemeen voortijdelijk besluit van verkiezing en verwerping hebben gesteld; in de vss 14—23 zou hij dit nader hebben geïndiceerd, om in vs 24 e.v. tot zijn uitgangspunt: Israël terug te keren. Met name vindt men deze uitlegging van Rom. 9 bij Calvijn”. Hij vervolgt dan: „O.i. is er reden niet on-critisch te staan tegenover een zodanige bepaling van de algemene strekking van Rom. 9”. Daarin kon hij m.i. wel eens gelijk hebben.

We kennen allen wel het bekende woord van Rom. 9 : 13 (een aanhaling uit Mal. 1): Jacob heb ik liefgehad en Ezau heb ik gehaat. Daarvan zegt de schrijver op blz. 228: „Evenzo zijn in het citaat uit Mal. 1 Jacob en Ezau zeer duidelijk niet slechts als enkele personen, maar tezamen met de uit hen voortgekomen volkeren bedoeld. Ook spreekt de profeet hier niet van de persoonlijke praedestinatie van Jacob ad salutem (tot behoud) en van Ezau ad damnationem (tot verderf), doch van de vrijmachtige beschikking, krachtens welke God in de geschiedenis des heils zijn volk Israël gezegend en bewaard en het volk van Edom heeft prijsgegeven aan verwoesting en ondergang. Dat Paulus in Rom. 9 : 13 met „liefhebben” en „haten” de eeuwige goddelijke verkiezing en verwerping van Jakob en Ezau, in de persoonlijke zin van het woord zou hebben bedoeld is een zingeving, die zich in geen enkel opzicht uit het tekstverband laat bewijzen en o.i. een willekeurige, diep-ingrijpende wijziging van de oorspronkelijke bedoeling van de aangehaalde Schriftwoorden”. Op blz. 229 lees ik (het is daar cursief gedrukt en heeft dus alle nadruk): „Niet de gedachte, dat alles van eeuwigheid reeds besloten is, niet het gedermineerd en dus onafwendbaar zijn enerzijds van de zaligheid, anderzijds van de ondergang, is het Leitmotiv van Rom. 9 en de verklaring van Israëls vreemd zijn aan het heil in Christus, maar de vrijmacht Gods om zijn genade te schenken aan wie Hij wil en op de wijze, die Hem behaagt”. Hij vervolgt op blz. 230: „In hetgeen Paulus over Mozes en Faraó zegt, spreekt hij niet over hetgeen God van eeuwigheid over hen besloten heeft, maar over hetgeen God in de historie met hen gedaan heeft: zich erbarmen en verharden”. Hierin heeft Prof. Ridderbos m.i. gelijk.

Paulus strijdt in dit hoofdstuk tegen mensen, die menen, dat God Israël nooit kan verwerpen. Het zal met dat volk altijd goed gaan. Ze leven in de gedachte: Ons kan nooit wat gebeuren. Daartegen zegt Paulus, dat God vrij is om met Zijn volk te doen, wat een pottenbakker met een klomp leem doet. Lukt een werkstuk niet, dan knijpt hij het leem in mekaar en maakt een ander kunstwerk. Zo is God vrij een volk, dat zich tegen Hem verzet, te verwerpen. Ook al had dit volk Gods beloften. En Hij is vrij om heidenen te roepen tot Zijn gemeenschap. Het gaat in dit hoofdstuk tegen de overmoed van vals-geruste Israëlieten, die menen, dat het met hen altijd goed zal gaan. Omdat zij menen onvoorwaardelijke heilsbeloften te hebben. Uit de geschiedenis toont de apostel aan de ijdelheid van zulke gedachten.

Zo zou er meer te noemen zijn waarmee we blij kunnen zijn. Maar niet met alles kan ik blij zijn. Bijv. niet met de verklaring van Rom. 1 : 17a: Want de rechtvaardigheid Gods

wordt daarin geopenbaard. Hiervan wordt gezegd op blz. 34: „De veelbesproken vraag, wat met „gerechtigheid Gods” bedoeld is, wordt door ons aldus beantwoord, dat deze uitdrukking hier niet de gerechtigheid als goddelijke eigenschap of als de beloofde openbaring van het goddelijk heil aanduidt, maar de forensische status omschrijft van de in het gericht Gods vrijgesproken en vrijuit gaande mens”. Het komt hierop neer, dat volgens Ridderbos in het Evangelie bekend wordt gemaakt, dat een mens niet voor God bestaan kan door de werken der wet, maar door het geloof in Jezus Christus. Hij bestrijdt de ook door mij verdedigde opvatting, dat onder rechtvaardigheid Gods te verstaan is: de reddende, heilbrengende rechtvaardigheid Gods, die krachtig werkt door het Evangelie.

Hij heeft mij niet kunnen overtuigen, dat met rechtvaardigheid Gods hier niet een werkzame eigenschap van God is bedoeld. Dat ligt dunkt mij zó voor de hand bij onbevanging lezing, dat er al zeer gewichtige bezwaren tegen moeten worden ingebracht eer we een andere oplossing zoeken. In vs 16 is sprake van „een kracht Gods”. Niemand denkt daarbij aan iets anders dan aan een eigenschap Gods. In vs 18 wordt gesproken van „de toorn Gods”. Geen mens denkt daarbij aan iets anders, dan aan een werkzame eigenschap Gods. Waarom zullen we rechtvaardigheid Gods dan in andere zin nemen? Ridderbos schrijft (blz. 36): „Bij Paulus komt n.l. een zodanig gebruik niet voor, vgl. bij 3 : 25, 26”. Maar ik ben overtuigd, dat ook in 3 : 25, 26 rechtvaardigheid Gods dezelfde betekenis heeft. En al zou het bij Paulus elders niet voorkomen, waarom kan het hier in 1 : 17 deze betekenis niet hebben? Paulus leefde uit en bij het O.T. Daar komt rechtvaardigheid Gods dikwijls voor als de reddende, heilbrengende eigenschap en daad Gods, waardoor Hij zijn volk verlost. In die zin bezigt Paulus het ook hier. Het Evangelie is niet maar een bekendmaking, hoe een mens rechtvaardig wordt voor God. Maar Gods vergevende, heilbrengende, reddende rechtvaardigheid wordt geopenbaard door het Evangelie, is werkzaam door het Evangelie. En wel uit geloof tot geloof. De openbaring van Gods rechtvaardigheid wordt ontvangen door het geloof en leidt tot geloof.

Zó opgevat past het geheel in het verband. In vs 16 wordt het Evangelie een kracht Gods genoemd. Het is niet maar een mededeling van een leer, niet maar een bekendmaking hoe een mens rechtvaardig moet worden voor God. Maar het is een kracht Gods, omdat Gods reddende, heilzame, vergevende rechtvaardigheid daarin en daardoor werkzaam is. Ik weet wel, dat Luther en Calvijn deze tekst anders hebben verklaard. Maar ik ben het eens met de verklaring van prof. Greijdanus en prof. van Leeuwen. Ik citeer nu maar de laatste, omdat in de grote commentaar van prof. Greijdanus Grieks voorkomt, dat hier niet kan gedrukt worden. Prof. van Leeuwen-Jacobs schrijft in zijn K. V. blz. 35: „Toch is een andere opvatting veel eenvoudiger en meer voor de hand liggend: de uitdrukking zegt niet iets van den gelovige, den rechtvaardige, die voor God rechtvaardig is, maar van God; zij doelt op Zijn gerechtigheid”.

Wat bovengenoemde tekst betreft acht ik de verklaring van Ridderbos wel niet onmogelijk, maar wel zeer onwaarschijnlijk. Erger vind ik echter de manier van verklaring van Rom. 4 : 3 vv. Daar lezen we: En Abraham geloofde God en het is hem gerekend tot rechtvaardigheid. vs 3. In vs 5 volgt: Doch degene die niet werkt, maar gelooft in Hem die de goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid. Paulus haalt hier aan Gen. 15 : 6. In zijn boek „Abraham de vriend Gods” heeft prof. J. Ridderbos dit prachtig verklaard. Hij zegt op blz. 197: „Met dit „het” wordt natuurlijk Abrahams pas genoemde geloofsoefening bedoeld”. Verder toent hij aan, dat met de gerechtigheid der vromen allerminst zonde-loosheid wordt bedoeld.

„„Rechtvaardig” onder de mensen is hij, die voldoet aan de eisen, die zijn betrekking tot zijn naaste hem stelt. En zo is rechtvaardig tegenover God degene, die beantwoordt aan de eisen, die hem gesteld worden door de betrekking, waarin hij tot God is geplaatst”. Op blz. 198 verklaart hij Gen. 15 : 6 zó: „Abrahams geloof is voor God reden om hem te beschouwen als een „rechtvaardige”,

d.w.z. als iemand die voldoet aan de eis van die bijzondere vriendschapsbetrekking, waarin God tot hem is getreden... En vraagt ge nu, wat de beslissende zaak is, waardoor Abraham als vriend en bondgenoot Gods aangenaam, dus rechtvaardig zijn zal, en in die betrekking der genade tot God zal kunnen blijven, dan wordt het hier klaar en duidelijk gezegd, dat die allesbeslissende zaak is het geloof”.

Ik ben van mening, dat Rom. 4 : 3 precies zo moet worden verklaard. Het staat er toch duidelijk: het geloof werd hem gerekend tot gerechtigheid. Waarom zullen we dat anders verstaan dan de aangehaalde tekst in Gen. 15 : 6?

Ridderbos Jr meent, dat de zaken in Rom. 4 anders liggen dan in Gen. 15. Hij schrijft: „In het oorspronkelijke verband van Gen. 15 : 6 ligt dit in zoverre enigszins anders, als de begrippen daar niet dezelfde strengforensische zin hebben als in het in Rom. 4 gevoerde geding tussen Paulus en het Jodendom. In Gen. 15 heeft ook „gerechtigheid” nog niet de forensische zin, waarin het onder invloed van het latere Joodse denken bij Paulus voorkomt, doch de meer algemene betekenis van „rechtvaardigheid”, leven naar de eis van Gods verbond. In verband daarmee heeft ook de uitdrukking „rekende het hem” (tot gerechtigheid) in Gen. 15 : 6 niet de scherp omschreven juridische zin van toerekenen, maar van „waarderen als”, aanrekenen, doch dit laatste dan geheel ontdaan van de meritorische betekenis, die het rabbijnse Jodendom er aan hechtte”. Ik kan met de beste wil niet begrijpen, waarom wij hier die aanhaling uit Gen. 15 : 6 niet precies zo kunnen verstaan als ze oorspronkelijk daar betekent. Wat Ridderbos nu precies bedoelt als hij Rom. 4 : 5 verklaart is mij niet duidelijk. Hij schrijft blz. 93: „Het betekent, dat hetgeen wordt toegerekend niet in het geloof zelf ligt, maar in hetgeen door het geloof wordt aangegrepen”. Ik zou zeggen: Er staat, dat het geloof hem werd gerekend tot gerechtigheid. Daar moeten we bij blijven. Dat gold voor Abraham. Dat gold voor Paulus. Dat geldt nog voor ons. Dat heeft met verdienstelijkheid niets te maken. Net zo min als bij Abraham. Paulus spreekt hier de taal van het O.T. en niet van het Rabbinaat. We moeten maar blijven bij wat er staat.

Al met al een wetenschappelijke commentaar, die voor „deskundigen” z'n geld zeer wel waard is.

H. J. Jager.

PERSCHOUW

De kracht der Prediking

Over dit thema sprak Prof. Mekkes op het laatste congres van de C.S.B. We nemen het zeer belangrijke referaat uit „Sola Fide” hier over:

Prediken = het Woord prediken. Dit „woord” kan niet door taalphilosophie worden benaderd, al zal de taalphilosophie, zo zij waarheid voortbrengt, er heen moeten wijzen.

Het Woord is **kracht**, de kracht Gods. Hoe zal prediking deze Kracht vertonen? Mel welke kracht komt de prediking (helaas doorgaans) tevoorschijn?

Met de laatste vraag zijn wij spoedig klaar. In de prediking ontmoeten wij overtuigende „kracht” van uiteenzetting, ontroerende „kracht” van bewogenheid, aesthetische „kracht” van welsprekendheid, pastorale „kracht” van waarschuwing en raad, psychologische „kracht” van geloofsopvoedkunde, piëtistische „kracht” van mystiek, ontdekkende „kracht” van existentialistische dialectiek, sociologisch-didactische „kracht” van aanpassing aan het auditorium; onderling meestal in gedeeltelijke combinatie, tegen de achtergrond van logisch normerende theorie en moralistische, psychologische of existentialistische „praktijk”.

Bij meer beschaafde of begaafde predikers komt daarbij een zorg voor inkleding en „vertaling”.

Algemeen is de „distantie” zowel tegenover de „stof” als tegenover het gehoor. Men spreekt **voor** een gehoor, **over** een stof; in het

ergste geval kiest men een „onderwerp” en zoekt er pericop bij.

Men leidt in, beschrijft, exegetiseert, past toe; men legt een schablone, dan wel men instrueert, men toont de paradox, prijst „het waagstuk”, men werkt met voorbeelden, citaten, liedekens.

Dit alles is **niet**: prediking.

Wat is (dan wel) prediking?

Dat zegt ons alleen de Schrift. Doch zij doet ons de vraag aldus formuleren: **Wie** is het, Die laat prediken? En zij zelf geeft daarop één antwoord: Christus, de **Koning**.

„Ik doop u wel met water, maar die na mij komt, is machtiger dan ik; **Hij** zal u met den Heiligen Geest en met vuur dopen”.

Waarom ontleent deze Koning zijn exclusief recht? Daaraan dat Hij, Die alléén heerlijk was, Zich tot in de diepte onzer schande heeft vernederd.

Jezus, de Koning in vernedering, vangt Zelf ze aan en laat ze Zijn discipelen aanvangen: predikt en zegt: het **Koninkrijk der hemelen is nabij**.

Wat is dat Koninkrijk? Het Koninkrijk van de Koning. En als Hij, door Zijn vernedering heen gegaan, op het punt staat **gekroond te worden**, herhaalt Hij, maar nu universeel, de opdracht: gaat, onderwijst **alle** volken, doopt ze in de Naam van God Die Eén is en de kracht van Zijn Geest uit Mij op de Gemeente zendt.

Van Philippus staat dan ook in **Hand. 8**, niet dat hij de Ethiopiër iets vertelde, maar: hij verkondigde hem **Jezus**.

Ik heb niet geoordeeld, schrijft Paulus in zijn uiterst kentekenende uiteenzetting aan de Corinthiërs, dat ik onder u van iets anders diende te weten **dan van Jezus Christus**.

Deze zending heeft, door de tijden heen, de Heilige Geest voortgezet in allen die van Christus zijn en daarom over de aarde worden uitgezonden.

Zij worden uitgezonden met een al overtreffende belofte: wie in Mij gelooft, de werken die Ik doe, zal hij ook doen; ja hij zal grotere doen dan deze, want Ik ga heen tot de Vader.

In een al overtreffend ambt: wie u ontvangt, ontvangt Mij, en wie Mij ontvangt, ontvangt Hem, Die Mij gezonden heeft.

Wat voor **soort** ambt is dit?

Het is een ambt, door de **Koning** opgedragen.

En wel om het Koninkrijk te **proclameren**.

Het ambt van **heraut**.

De heraut spreekt het woord van de Koning.

Dit woord is géén verhaal.

Het is een woord van directe **kracht**.

Deze kracht is meer dan „geldigheid”.

Want het is de kracht van het Koninkrijk. En... het Koninkrijk is **niet** van deze wereld.

In het Woord is de Geest, het Leven, de Kracht van de Koning Zelf, en deze Koning is de God, Die **schept**. Die, na geschapen te hebben, in de schepping het „**nieuwe leven**” schept.

Maar nu dient eerst een vraag gesteld: hebben wij belangstelling voor deze waarheid, voor dit feit, zo u wilt: voor deze stand van zaken? Als predikers en als hoorders?

Of vinden wij het van eerder belang als prediker: om te weten hoe **wij** het moeten doen en wat **wij** moeten zeggen; als hoorder: een preek te krijgen, die **ons** „wat doet”?

Natuurlijk valt dit alles niet te verwaarlozen, maar indien deze dingen leiddraad onzer overweging zijn, dan is de zaak bij voorbaat verlore.

Dan zijn de Koning en Zijn Rijk voor ons vanzelfsprekendheden geworden en is onze eigenlijke belangstelling op **mij-zelf** gericht.

Dan is de proclamatie een **functie** geworden van **mijn eigen** dierbaar bestaan.

Anders gezegd: **wat** is de voorbereiding van de heraut als hij ter proclamatie uittrekt, en welke, correlaat daaraan, die van de hoorder?

Deze voorbereiding is een voorbereiding in het gelóóf, om het geloof, voor het aangezicht van Hem Die ons uitzendt.

Zij is een, met het levende Woord Gods in de hand, biddend worstelen om het **laten vallen** van de belangstelling voor onszelf, om het overwinnen daarvan, om het zich onttrekken daaraan. Om, ook nu, bij het in concreto opnemen van onze predik- en luister-taak, alles te verlaten en Hem te volgen.

Zij is een zich ontworstelen aan eigen theologische denkdrijf, aan eigen zucht tot „bevinding”, van welke aard ook.

(Allerlei nevenmotieven van aesthetische, psychologische, sensationele herkomst, die van pure ijdelheid inbegrepen, waarmee wij vaak genoeg naar de kerk gaan, mogen geheel ter zijde blijven binnen ons verband).

Men moet zich voorbereiden in ontworsteling aan elke ik-gerichtheid.

Reeds als schepsel is men daarmee tegelijk God en zichzelf kwijt, omdat men zichzelf alleen waarlijk aantreft in de richting op God.

Maar: wat wil de **prediking**?

Zij richt zich tot de **gevallen** mens, die gevallen is door **als God** te willen zijn, wiens afvallige grondhouding juist is **naar** het „ik”.

Nu baat het **niets**, dat men dit zuiver **zeggen** kan en zuiver wil **blijven** zeggen.

Zonder meer blijft dit slechts dode vanzelfsprekendheid, die vanuit **iedere** zelfhandhaving gemakkelijk te voorschijn komt.

In de voorbereiding gaat het om het **overwinnen** van de prediker en de hoorder **zelf**. Om het **zich** buigen onder de Koning. Die de heraut uitzendt om **Zijn** boodschap te verkondigen, en wel niet zo dat ieder er mee kan doen wat hij wil, maar bindend en tot oordeel (het Woord dat Ik gesproken heb, dat zal oordelen).

Hiermede is geraakt de factor van de ambtsdrager, de menselijke factor in prediken en horen. Evenzo het punt van critiek voor elk gemeentelid.

De aan te leggen maatstaf hierbij kan niet zijn gelegen in meer of minder begaafdheid (wie is tot dit grote bekwaam?), niet in karakter of leven van degene die spreekt (al zijn beide deze elementen niet zonder belang); noch ook het zich er al of niet in kunnen „vinden” van de hoorder, doch dit ene: de overgave aan Hem Die zendt.

Wie u ontvangt, ontvangt Mij, en wie Mij ontvangt, ontvangt Hem Die Mij gezonden heeft. Dit geldt niet uit hoofde van „officiële” positie, maar van trouw aan de Koning. De heraut, die niet zijn Koning verkondigt, is incompetent en **mag** geen gehoor vinden.

Voor de hoorder geldt dus, dat hij van zijn kant niets anders begeert te zien dan Jezus. Opnieuw versterkt te worden **in** Hem, **uit** Wien alleen **alles** tot ons komt. De Heilige Geest neemt **uit** Christus, wijst **op** Hem, verkondigt **Hem**.

Christus is in Zijn Woord, is Zijn Woord. Wijzelf zijn ook **in** ons woord, **zijn** ons woord. Maar wij zijn afvallig, onbetrouwbaar, leugen. Hij alleen is **de** Waarheid, Zijn Woord is **de** Waarheid. Ieder die uit de Waarheid is, hoort Zijn stem.

Voor God zullen de uiterlijke gebreken ener prediking geen hinderpaal zijn. Waar het op aan komt, is dit: de prediker moet in persoonlijke relatie, in zijn hart, geestelijk, zich **geheel** onderwerpen aan de Koning, opdat zijn mensenvoed, hoe gebrekkig overigens, toch niet door zelfhandhaving aan de kracht van het Woord in de weg sta. En de hoorder moet geheel **uit** zichzelf worden getrokken, hij moet geheel **uit** zichzelf uitkomen, zijn sycamore beklimmen, om de **Meester** te zien en om te **horen** wat Deze hem te zeggen heeft.

Prediker en hoorder hebben te waken tegen het misverstand van deze tijd. Men wil heden liefst, meer ouder- of meer nieuwerwets, de mensen psychologisch, sociologisch, zelfs economisch en politiek, voorbereiden, gereed maken om het woord te ontvangen.

Doch het in acht nemen van tijd en wijze is iets anders dan het geven van recepten. De idee van de recepten komt altijd op uit een stille onderscheiding van een „natuur” als relatieve zelfstandigheid tegenover „boven-natuur”.

Het Woord is realiteit van leven en dood, het Woord is de **souvereiniteit** van Gods liefde, die **redt**. Het is **God**, Die **Zijn** gelegenheid **kent** en **schept**.

Dit geldt ook in het bijzonder voor wat men wel apart „evangelisatie” noemt.

Natuurlijk heeft hier de prediker allen alles te worden om enigen te behouden.

Maar men moet één ding bedenken: wie evangeliseert, moet de liefde van God **vertonen**, en er dus **uit** leven; deze liefde als een band slaan om degene die hoort of degene, die luisteren, en wel een band, waarin hij, spreker, zelf gebonden is. Zóals de Meester moet ook hij zich geven. Geneest de zieken en zegt..

Dan wordt men wat voorzichtiger met evangelisatiemethoden (durft b.v., zoals gebeurd is, niet meer debiteren: het ging toen zo goed dat het mij speelt, het niet op een wire-recorder te kunnen opnemen als voorbeeld voor anderen).

Het is een **heilig** ogenblik als de Meester spreken gaat, en slechts **in eerbied** mag de spreker, hetzij in de kerk hetzij elders, luisteren naar wat **Hij** tot hem, spreker, en hen, hoorders, te zeggen heeft.

Want: wat is de inhoud van het Woord de natuur van deze kracht?

Deze: het Koninkrijk, dat **niet van deze** wereld is.

’t Gaat dus om een **keuze**.

De keuze kan niet worden omzeild door een breedvoerig verhaal; noch over zonde en deugd noch over hel of hemel. Dit alles is irreëel, omdat de keuze vóór de zonde achter ons ligt en zich nu voortzet in de **keuze voor deze wereld**, d.i. voor **mijzelf**, en omdat de hemel is Christus.

Het gaat om de kracht van boven, en die kracht is de kracht der **opstanding**.

De kracht der opstanding **roept tot** berouwende zelfinkeer, gericht op bekering. In die zelfinkeer is reeds de bekering.

En dat is van Gods zijde de **wedergeboorte**.

Zij betekent in beginsel het gaan van de weg van Christus: waar Ik ben, daar zal ook Mijn dienaar zijn. Het is de weg over Golgotha: sterven met Hem, Die sterven moest **omdat wij** Hem, Gods Zoon, gedood hebben.

Daarom spreekt Paulus 1 Cor. 2 : 1—5 aldus over de aard der kracht Gods. Geheel in de lijn der bergrede: „maar ik broeders, toen ik mij naar u toe heb begeven, ben ik er niet heen gegaan om u het getuigenis van God te verkondigen met het gewicht van taal en van wijsheid. Want ik heb niet gemeend, iets te moeten weten onder u dan Jezus Christus, en Jezus Christus gekruisigd. Bij u ben ik geweest zwak, in vrees, geheel bevend. En mijn woord en mijn prediking hebben niet bestaan in de overtuigende vertogen van de wijsheid, maar in een betoning van geest en van kracht, opdat uw geloof gegrond zou zijn niet op de wijsheid der mensen, maar op de kracht Gods”.

De kracht van het Koninkrijk is volstrekt **tegengesteld** aan het principe dezer wereld. Indien het tarwegraan niet in aarde valt en sterft, dan blijft het alleen; maar indien het sterft, draagt het veel vrucht.

Het Woord Gods dringt door tot het **diepste** van de mens. Daarom kan, van geval tot geval verschillend, persoonlijke na-bearbeiding na de prediking noodzakelijk zijn.

Men wil tegenwoordig zo graag de officiële „kerk” andere taken in de wereld er bij geven. Doch dat handelt alleen over invloeden **van en in** de wereld. Doch: aan de roeping — die juist **niet** van deze wereld is — heeft men zijn handen **vol**.

Dit sterven met Christus is echter tegelijk opstaan met Hem. Slechts uit het opgestane leven valt het gestorven zijn te verstaan. En op de opstanding volgt het uitgezonden worden in de wereld.

De werken Gods zijn geen deugdzaamheden, maar betekenen **lopen** in de renbaan van het geloof, als getuigen van Christus’ opstanding **tegenover eigen** afvalligheid en jegens hen, tot wie wij binnen Gods grote oogst gezonden worden.

De komst van het Koninkrijk is de grote interventie Gods in de historie. De mensheid is in aanzijn geroepen met het oog op dat Koninkrijk. De schepping verwacht in arbeid de definitieve nederdaling der hemelstad. Het uur van God is daar.

Dit moeten wij van de prediker willen vernemen, **dit** moet hij aankondigen.

In Zijn Woord **geeft God Zich aan** mij.

Daarin **komt** het Koninkrijk Gods.

Het leven der toekomstige eeuw neemt een aanvang. God overkleedt ons met de woonstede (tempel) uit de hemel.

Hij komt tot mij met de belofte **van** het eeuwige leven; in Hem is die belofte zèlf het eeuwige leven.

„Voorwaar voorwaar, Ik zeg u, alwie Mijn woord hoort en gelooft in Hem, Die Mij heeft gezonden, hééft het eeuwige leven; hij ontvliedt het oordeel, want hij is overgegaan van de dood naar het leven. Voorwaar voorwaar, Ik verklaar u, de ure komt en zij is reeds gekomen, waarin de doden zullen horen de stem van de Zoon van God, en zij die ze gehoord zullen hebben, zullen leven. Want,

zoals de Vader het leven heeft in Zichzelf, heeft Hij ook de Zoon gegeven, het leven te hebben in Zichzelf". „Verwondert u niet over dit: de ure komt, waarin, horende Zijn stem, al degenen die in de graven zijn, daaruit zullen gaan..."

„Ik ben de opstanding en het leven; hij die in Mij gelooft, zal leven, zelfs al zou hij gestorven zijn. En alwie leeft en in Mij gelooft, zal niet sterven in eeuwigheid. Geloof gij dat?"

Ziet hier de boodschap, de **kracht der prediking**.

Elk „probleem" van ons versmelt, als prediker en hoorder werkelijk samen knielen aan de voet van het kruis, dat grote scandalon voor mijn hart.

Het gaat hierom: **werkelijk** Jezus Christus belijden als Heer, en geloven dat God Hem uit de doden heeft opgewekt.

Iedere predikant moest dit aangrijpende door en door Schriftuurlijke woord eens een lange tijd elke week één of meer maal langzaam overlezen en op zich in laten werken.

Want de prediking — die moet in de kerk alles zijn — en wat is ze?

De nood der wereld

Voor studenten van de Theologische Hogeschool in de Oudestraat in Kampen sprak Pater Jelsma M.S.C., bekend door zijn pleinwerk in Den Haag over het onderwerp Wereldnood en wereldkerk. In het Kamper Dagblad vond ik het volgende verslag:

Spreker begon met het geven van een schokkend overzicht over de wereld van vandaag. De gemiddelde levensduur in Birma, Egypte, India en Pakistan is resp. 28, 38, 32 en 26 jaar, terwijl men in Nederland gemiddeld 72 jaar wordt. Van de 100 baby's worden er nog geen 23 1 jaar in Birma en Bolivia, terwijl in Nederland 2 op de 100 geen 1 jaar worden. Het verschijnsel van de honger in de wereld is nog steeds groeiende. In 1938 was 38,6% van de wereldbevolking ondervoed. In 1958 is dit percentage minstens 60. In het Westen krijgt men dagelijks per persoon 2400-3100 calorieën, in de onderontwikkelde gebieden 1500-2200 calorieën. Het ergste gevolg van de honger is de hongerdood, waaraan tegenwoordig jaarlijks 30 tot 40 miljoen mensen sterven. Voor bijna 4% van de sterfgevallen geldt dus als onmiddellijke doodsoorzaak: honger.

Spreker stelde na deze schokkende cijfers de indringende vraag: „Wat zullen onze kleinkinderen later zeggen, als zij in de geschiedenis leren: in het jaar 1957 leefden er ongeveer 2,5 miljard mensen op aarde. 20 procent daarvan had meer dan genoeg te eten, nog 20% had juist voldoende, terwijl de rest van de mensheid honger moest lijden. Onder degenen, die genoeg hadden bevonden zich ook de zogenaamde christenen aan wie bevolen was, dat zij hun naasten zouden beminnen als zichzelf. En van hun rijkdom deden zij wel iets, maar zij waren te verzadigd en te slaperig om veel te doen".

In deze situatie, aldus spreker, wordt onze verantwoordelijkheid in haar universeel bewustzijn ten zeerste geprikkeld. Dit wordt de verantwoordelijkheid van de barmhartige Samaritaan, die geen vraag stelt maar, zich bewust van zijn verantwoordelijkheid, een direct en daadwerkelijk antwoord geeft.

Spreker stelde vervolgens de vraag wat de christenen kunnen doen t.o.v. deze wereldnood. Velen berusten, tonen onverschilligheid of apathie of weten niet wat zij moeten doen. Een christen wil weten waar de nood in de wereld woont.

Van God is niets positievers te zeggen dan dat Hij liefde is. Daarom mag er van Zijn kerk iets verwacht worden t.a.v. deze nood, die immers ook de voorrang heeft in ons mensen bestaan (eerst eten en dan werken). In de bijbel gaat het verhaal van de wonderbare spijziging vooraf aan het verhaal over het brood des levens, aldus pater Jelsma.

Bij het zien en horen van deze wereldnood, aldus spreker, moet alle twistgesprek over de vraag of christenen en niet-christenen samen moeten werken om deze nood te lenigen, ophouden. Dit is een zaak van alge-

meen menselijke verantwoordelijkheid.

Spreker eindigde zijn referaat met de opmerking dat wij ons moeten ontworstelen aan het tijdrovend gepraat over beginselen en van het spreken over de manier van helpen en steunen, maar dat wij bereid moeten zijn om samen te delen en desnoods alles te verkopen.

Voor wie deze nood eenmaal is gaan leven blijft ze een obsessie.

In Amerika hebben Methodisten een fabriek gebouwd voor conserven. Alle grondstoffen worden gratis door kerkleden geleverd — vee, groenten enz. — en alle arbeid wordt gratis verricht in de vrije uren van de kerkmensen.

In Engeland zijn er duizenden die elke week een warme maaltijd laten staan en het geld opsturen voor nood. Daarvan worden een paar hospitalen in India onderhouden.

Maar waar is het opwaken in het Westen in de wil om „desnoods alles samen te delen en desnoods alles te verkopen"?

In ieder geval is dat laatste iets uit het Evangelie.

C. V.

VRIJE-UNIVERSITEITSDAGEN 1 EN 2 JULI TE UTRECHT

De Vrije Universiteitsdagen in Tivoli te Utrecht zullen, zoals de eerste dag gebruikelijk, worden ingezet met een wetenschappelijke samenkomst. De spaarsters Vrouwen V.U.-hulp komen 's-middags in hetzelfde gebouw bijeen, terwijl 's avonds in de Oosterkerk een bidstond zal worden gehouden, gevolgd door een ontmoetingssamenkomst. Het volledig programma van deze dag is in het juninummer van het V.U.-blad bekend gemaakt.

Op donderdag 2 juli hoopt de Vereniging in de grote congreszaal van Tivoli haar Algemene vergadering te houden. De indeling en het programma van deze vergadering, die onder leiding zal staan van Ds P. N. Kruyswijk, is als volgt:

1. Openingsgedeelte, waarin samenzang, schriftlezing, koorzang en het gezamenlijk gebed voor de V.U.
2. Huishoudelijk gedeelte, met o.a. een causerie door ir C. A. Doets over de ontwikkeling van de nieuwbouwplannen en een causerie door prof. dr G. C. Berkouwer over de stand van het wetenschappelijk onderzoek.
3. Algemeen gedeelte met o.a. een rede, gevolgd door bespreking, van prof. dr R. Schippers; onderwerp: „de positie van de Vrije Universiteit in ons land".

Er is voor deze vergadering een programma-boekje in druk verschenen, dat tevens dient als bewijs van toegang. Het boekje bevat ten gerieve van de bezoekers twee consumptiebonnen en kost met het oog daarop f 1,—. Bestellingen kunnen worden gedaan door overschrijving op postgiro 6327 ten name Vrije Universiteit, Amsterdam. Ook de plaatselijke correspondenten noteren graag aanvragen voor programma's.

KERKNIEUWS

Beroepen te Almkerk-Werkendam: kand. J. M. Smelik te Groningen.

Orgelbouw. In de te bouwen kerk van de Geref. Kerk van Rotterdam-Delfshaven zal D.V. een nieuw orgel geplaatst worden. De orgeladviseur was Dirk Jansz. Zwart. Het orgel zal gebouwd worden door de fa L. Verschuieren te Heythuisen.

Preekconsent. De Heer D. Noort, Dubbelebuurt 1, Rijnsburg ontving preekconsent voor de periode van 1 juli—31 dec.

Vier kerken in de Noord-Oostpolder. Per 1 juni 1959 is de kerk van de Noord-Oostpolder gesplitst in vier gemeenten te weten: De Gereformeerde Kerk van Creil, p.a. E. Bosma, Gemaalweg 10, Rutten post Emmeloord.

De Gereformeerde Kerk van Emmeloord, p.a. T. v. d. Heide, Beijerinckstraat 6, Emmeloord.

De Gereformeerde Kerk van Marknesse, p.a. Ds J. Bomhof, Hoogzijde 42, Marknesse.

De Gereformeerde Kerk van Nagele, p.a. J. Poppe, Zuidwesterringweg 10, Nagele, post Emmeloord.

Brief van Studenten. Een aantal delftse studenten, leden van de synodaal en vrijgemaakt Geref. Kerken zonden de volgende brief naar de kerkeraden van genoemde kerken in Nederland:

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders,

Ondergetekenden, leden van de (syn. en vrijg.) Gereformeerde Kerken in Nederland, studenten aan de Technische Hogeschool te Delft,

gelovende, dat Jezus Christus als Hoofd van Zijn Kerk allen, die Hem als Verlosser van hun zonden en als Middelaar tot God de Vader belijden, in één gemeenschap rondom de bediening van Zijn Woord en van Zijn sacramenten roept;

constaterende, dat in de jaren 1942—44 verdeeldheid is ontstaan tussen Gereformeerde belijders;

wetende, dat in de weg der liefde toenadering tussen de belijders van Zijn Naam mogelijk is, gedachtig de woorden van onze Heiland: „Hieraan zullen allen weten, dat gij discipelen van Mij zijt, indien gij liefde hebt onder elkander". (Joh. 13 : 35);

hebben met grote dankbaarheid en innige blijdschap kennis genomen van de verklaring van de raden van de (syn. en vrijg.) Gereformeerde Kerken te Baarn en de briefwisseling tussen de raden van genoemde kerken te Almelo over de opheffing van de ontstane verwijdering

en verzoeken U met klem, Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders, ook in Uw woonplaats pogingen in het werk te stellen om tot hereniging te komen en beletselen voor deze hereniging weg te nemen.

Wij geloven en belijden, dat God in Zijn genade ons deze eenheid kan geven; deze eenheid in het beluisteren van Zijn Woord, deze eenheid in het aanzitten aan Zijn dis. Wij beseffen onze afhankelijkheid van onze God en Vader en wij weten dat alleen in de weg van bidden en werken Hij ons genadig zal zijn.

Wij hopen en bidden, dat Uw gebed en voorbede in de gemeente Uwer woonplaats voor het herstel van de gebroken eenheid onder de belijders van Zijn Naam gepaard mogen gaan met wijze daden.

Wij bidden U daartoe Gods zegen en wijsheid toe.
met broederlijke groet, enz.

Theologische Hogeschool. Geslaagd voor het doctoraal examen (hoofdvak N.T.) ds R. Brands te Oegstgeest.

De heer en mevrouw Heemskerk-Koning geven met blijdschap kennis van de geboorte van hun dochter

HENRIËTTE

Rijnsburg, 8 juni 1959
Burg. Hermansstraat 63.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

ADVERTENTIE-TARIEF:

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw".

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.